

УДК 316.354:343.226-053.2(100+477)

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.21>

Ольга ШВЕД

кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти, Київський університет імені Бориса Грінченка, бульвар І. Шамо, 18/2, м. Київ, Україна, 02154

ORCID: 0000-0003-4251-3894

Scopus-Author ID: 57277857400

Тетяна СПІРИНА

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти, Київський університет імені Бориса Грінченка, бульвар І. Шамо, 18/2, м. Київ, Україна, 02154

ORCID: 0000-0003-0287-7343

Scopus-Author ID: 57950126200

Бібліографічний опис статті: Швед, О., Спірина, Т. (2023). Роль міжнародних та українських неурядових організацій у протидії сексуальному насильству стосовно дітей. *Ввічливість. Humanitas*, 1, 144–151, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.21>

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОТИДІЇ СЕКСУАЛЬНОМУ НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ДІТЕЙ

В різні часи багато країн піднімало проблему захисту дітей від сексуального насильства. В Україні також виявляли випадки різних видів сексуального насильства щодо дітей, таких як торгівля дітьми, використання дітей в порнографії та проституції, сексуальне розбещення та різні інші форми сексуального насильства й проводили певну роботу з протидії та захисту. Випадки сексуального насильства виявлялись як правоохоронними органами, так і громадськими організаціями, до яких звертались дорослі, щоб захистити дітей або ж самі діти. Під час війни тема сексуального насильства стала ще актуальнішою, оскільки діти та підлітки страждають тепер ще й від російських агресорів. Про це свідчать дані прокуратури і зібрані свідчення людей зі звільнених від агресора територій. Ми також не знаємо долю більше ніж 16000 тисяч дітей, яких вивезли до росії. Нажаль, є вірогідність того, що діти там стикаються із сексуальним насильством. Під час війни з'явилося поняття «сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом» і стосується окремих або типових проявів практики звалтування, сексуального рабства, примус до проституції, примусової вагітності, насильницької стерилізації та інших форм сексуального насильства стосовно жінок, чоловіків, дівчат та хлопчиків.

Громадські організації в багатьох країнах світу активно працюють з профілактики сексуального насильства та з дітьми – жертвами. В Україні під час війни кількість дітей-жертв сексуального насильства збільшилась, бо на територіях, які потрапили під окупацію, вони стали не лише свідками, але й жертвами звалтування, тобто в обох випадках жертвами.

В даній статті розглянемо роль та діяльність громадських організацій в протидії сексуальному насильству щодо дітей, оскільки саме вони активно звертають увагу на цю проблему у суспільстві, громадах, державних інституціях, часто вони були і є адвокатами з вирішення проблем, написання нових законів або підзаконних актів. Але профілактичний напрямок у роботі неурядових організацій є одним з найбільш розвинутих, його реалізація забезпечується через проведення освітніх програм для дітей та дорослих, створення та розповсюдження соціальної реклами, інтерактивних занять.

Ключові слова: діти, насильство, неурядові організації, сексуальне насильство.

Olha SHVED

PhD in Sociology, Associate Professor, Social Pedagogy and Social Work Department, Faculty of Psychology, Social Work and Special Education, Borys Grinchenko Kyiv University, 18/2 I. Shamo Boulevard, Kyiv, Ukraine, 02154

ORCID: 0000-0003-4251-3894

Scopus-Author ID: 57277857400

Tetiana SPIRINA

PhD in Education, Associate Professor, Social Pedagogy and Social Work Department, Faculty of Psychology, Social Work and Special Education, Borys Grinchenko Kyiv University, 18/2 I. Shamo Boulevard, Kyiv, Ukraine, 02154

ORCID: 0000-0003-0287-7343

Scopus-Author ID: 57950126200

To cite this article: Shved, O., Spirina, T. (2023). Rol mizhnarodnykh ta ukrainskykh neuriadovykh orhanizatsii u protydii seksualnomu nasylstvu stosovno ditei [The role of international and Ukrainian non-governmental organizations in combating sexual violence against children]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 1, 144–151, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.21>

THE ROLE OF INTERNATIONAL AND UKRAINIAN NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN COMBATING SEXUAL VIOLENCE AGAINST CHILDREN

At different times, many countries raised the issue of protecting children from sexual violence. In Ukraine, cases of various types of sexual violence against children, such as child trafficking, use of children in pornography and prostitution, sexual harassment and various other forms of sexual violence, have also been identified and some prevention and protection work has been carried out. Cases of sexual violence were identified both by law enforcement agencies and public organizations, which were approached by adults to protect children or by the children themselves. During the war, the topic of sexual violence became even more relevant, as children and teenagers now also suffer from russian aggressors. We also do not know the fate of more than 16,000 children who were taken to russia. Unfortunately, there is a possibility that children there face sexual violence

During the war, the terminology of "conflict-related sexual violence" appeared and refers to specific or typical manifestations of the practice of rape, sexual slavery, forced prostitution, forced pregnancy, forced sterilization and other forms of sexual violence against women, men, girls and boys.

Non-governmental organizations actively work in many countries of the world to prevent sexual violence and with child victims. In Ukraine, during the war, the number of child victims of sexual violence increased, because in the territories that fell under occupation, they became not only witnesses, but also victims of rape, that is, victims in both cases.

In this article, we will look at the role of public organizations in the fight against sexual violence against children, because they actively take care of this problem in the community, communities, state institutions, often they were advocates for the implementation of new laws and legal acts; but the preventive direction in the work of non-governmental organizations is one of the most developed, its implementation is ensured through educational programs for children and adults, creation and distribution of social advertising, and interactive classes.

Key words: children, violence, non-governmental organizations, sexual violence.

Постановка проблеми. Сексуальне насильство – протиправне посягання однієї особи або групи осіб на статеву недоторканість іншої людини, а також дії сексуального характеру щодо неповнолітнього (-ої) та є серйозним порушенням прав людини.

Неурядові організації відіграють важливу роль у просвітництві громад щодо роботи з дітьми та запобіганню сексуальному насильству стосовно дітей. Важливо, щоб агенції ООН, а також міжнародні та національні експертні групи, які мають досвід, взяли на себе відповідальність навчати неурядові організації, соціальних працівників, інших фахівців, запобіганню всіх видів насильства стосовно дітей, а особливо сексуального, адже воно має найтяжчі наслідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сексуальне насильство у контексті криміналь-

ної відповідальності за злочини проти статевої свободи розглядають Д. Москаль, О. Піддубна, Ю. Пудовочкін, А. Савченко; проблему протидії сексуальному і гендерно-обумовленому насильству, пов'язаному з конфліктом досліджувала І. Заворотько; питання запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні вивчала С. Романцова; на можливостях територіальних громад в Україні щодо профілактики насильства наголошують Н. Кабаченко, О. Бойко; проблема виявлення фактів сексуального насильства в умовах воєнного стану в Україні й шляхи підвищення ефективності такого виявлення окреслені у наукових працях В. Плетенця.

Метою даної статті є вивчення ролі неурядових організацій з протидії сексуальному насильству щодо дітей, аналіз їх ролі, напрямів та форм роботи, починаючи з історії створення таких організацій до сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи насильство над дітьми, автори навчально-методичного посібника «Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти», звертають увагу, що воно може містити будь-які дії від батьків чи інших осіб насильницького характеру, зловживання, ігнорування, зневажання, відсутність бажання або ж невміння виховувати та опікуватися дітьми, що спричиняє потенційну шкоду дитині (Запобігання, 2020). Наприклад, Ж. Петрочко, досліджуючи проблему насильства над дітьми, класифікує її: залежно від стратегії кривдника (явне, приховане); за часом (що відбувається тепер і, що трапилося в минулому); за тривалістю (одноразове, багаторазове); за середовищем (вдома, у школі, на вулиці) (Петрочко, 2004).

Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (стаття 18) представляє сексуальне насильство щодо дитини, як заняття діями сексуального характеру з дитиною, котра не досягла, відповідно до законодавства, віку для занять такими діями, використовуючи примус, силу, погрози.

За визначенням фахівців, сексуальне насильство щодо дитини передбачає: статеві зносини, оральний та анальний секс, показ статевих органів дитині, онанізм, маніпуляцію статевими органами дитини, показ порнографії, залучення дитини до проституції, примушення дитини займатися сексом. Необхідно додати, що до сексуального насильства над дитиною відносяться також прохання або примус доторкатись до статевих органів, ласки грудей дівчини; зйомки дітей в оголеному вигляді та втягнення дітей до участі у створенні творів, зображень, комп'ютерних програм або інших предметів порнографічного характеру; примус дитини бути свідком згвалтування або сексуальних дій, чи демонстрація статевих органів ексгібіціоністами; таємне підглядання в туалет, ванну чи у спальню за дітьми, коли вони без одягу; непристойні коментарі про інтимні частини дитячого тіла; еротизована ласка і турбота: поцілунки у губи, коли батьки миють досить дорослих дітей чи сплять з ними в одному ліжку.

Отже, можемо констатувати, що сексуальне насильство щодо дітей включає не лише згвалтування, але й інші дії сексуального характеру.

В Україні перше ґрунтовне дослідження «Сексуальне насильство стосовно дітей та молоді в Україні: ситуаційний аналіз» було проведено Українською Асоціацією планування сім'ї за підтримкою Фонду народонаселення ООН в 1998 р. До дослідження було залучено більше 3 тисяч старшокласників та учнів закладів професійно-технічної освіти з 13 областей України.

Дослідження «Уразливість дітей щодо комерційної сексуальної експлуатації в Україні» (Уразливість дітей, 2003) було проведено за участі Міжнародної організації ЕКПАТ, Державного інституту проблем сім'ї та Українського інституту соціологічних досліджень. За участі та фінансової підтримки Міжнародної організації ЕКПАТ та ГО Ла Страда-Україна в Україні ще проводилось кілька досліджень: Регіональний огляд по зображенням сексуального насильства над дітьми через використання інформаційних і комунікативних технологій (Regional overview, 2008), Дитячий секс-туризм в Україні: спроба ситуаційного аналізу (2012 р.) (Дитячий секс-туризм, 2012 р.). У 2015 р. в рамках проекту Ради Європи «Зміцнення та захист прав дітей в Україні» було проведено всеукраїнське опитування громадської думки «Насильство щодо дітей в Україні». Дане дослідження показало, що 21% дітей віком 12–17 років страждають від сексуального насильства: оголені інтимні частини тіла дітей фотографували або знімали на відео; дорослі або інші діти пропонували дитині показати свої статеві органи, торкнутись до їхніх оголених частин тіла або вступити з ними в статеві відносини та тримати це у таємниці і за винагороду дитина погоджувалась на такі пропозиції; дорослі торкались їх статевих органів всупереч волі дитини; вдома доводилось вступати в статеві відносини з дорослими або торкатись їхніх статевих органів; вдома прийнято називати статеві органи та статеві відносини непристойними словами; в школі робили непристойні пропозиції, підглядали за іншими в туалеті або просили зняти спідню білизну, силоміць облапували або торкались статевих органів дитини (Насильство щодо дітей в Україні, 2015).

Всі ці дослідження виявили, що таке ганебне явище існує, діти в Україні є жертвами сексуального насильства і на це необхідно звертати серйозну увагу і протистояти цьому явищу.

Саме Міжнародна громадська організація ЕКПАТ (Покінчимо з дитячою проституцією порнографією та торгівлею дітьми) першою в світі почала перейматись проблемою сексуального насильства та сексуальної експлуатації дітей. Проблема бере свій початок в Азії під час війни з В'єтнамом, коли війська США прийшли в регіон в 1961 р. Через певні проміжки часу молоді люди (61% були молодші 20 років) відправлялись в сусідні країни (Гонконг, Філіппіни та Таїланд), щоб відпочити від бойових дій, вони потребували сексуальних розваг. Багато молодих дівчат заробляли в нічних барах та масажних салонах стільки грошей за одну ніч, як їхні батьки заробляли за все своє життя, працюючи на рисових полях. Наприкінці 70-х років у ЗМІ почали з'являтися перші повідомлення про сексуальну експлуатацію дітей, про психологічні та фізичні травми, спричинені насильством з боку дорослих. В 1984 р. на острові Пукет (Таїланд) сталася пожежа в борделі, і пожежники знайшли в підвалі тіла п'яти дівчат віком 9–12 років, які були прикуті до ліжок ланцюгами. Журналісти з'ясували, що батьки продали своїх дітей за можливість купити телевізор або інший електронний гаджет. У 1987 р. набула розголосу історія австрійського лікаря, який на Філіппінах до смерті замучив жакливими сексуальними діями і катуваннями 13-річну Розарію.

В 1980-х в Південно-Східній Азії невелика група небайдужих людей під головуванням Рональда Майкла О'Греді, сфокусувалась на проблемі сексуальної експлуатації дітей туристами в країнах Південно-Східної Азії. В 1990 р. в Таїланді вперше у світі пройшла конференція «Туризм та дитяча проституція», під час якої О'Греді презентував дослідження щодо сексуальної експлуатації дітей, яке показало, що сотні тисяч дітей перебували у сексуальному рабстві. Після цієї конференції одна з дослідниць (Сударат Сериват) з Таїланду презентувала проблему в офісі ООН в Женеві так: «Дитяча проституція стала нормою життя в Таїланді. Це стало частиною соціальної та економічної структури, вона інтегрувалась в наші культурні цінності і використовується елітами як політичний інструмент» (ЕСРАТ 25 years, 2022).

У 1997 р. ЕКПАТ (ЕСРАТ International) перетворилася на міжнародну НУО, яка існує і сьогодні. Мережа ЕСРАТ розширилася з чотирьох

груп (усі були в Азії) до 122 груп у 104 різних країнах у 2023 р. Усі ці групи є незалежними громадськими організаціями або коаліціями, які працюють проти комерційної сексуальної експлуатації дітей і сексуального насильства над дітьми (Our History).

В 1996 р. уряд Швеції, у співпраці з ЕКПАТ, ЮНІСЕФ і Групою неурядових організацій Конвенції про права дитини, організував Перший Всесвітній конгрес проти комерційної сексуальної експлуатації дітей. Подія започаткувала важливу громадську платформу та офіційний процес для систематичного розгляду порушень комерційної сексуальної експлуатації дітей. В Конгресі взяли участь 1879 учасників, на II Конгресі в Японії були присутні учасники з 136 країн. На III Конгресі, який відбувся в Бразилії, і на якому були присутні 739 делегацій, були ідентифіковані 5 тематичних областей:

1. Форми сексуальної експлуатації: дитяча проституція, дитяча порнографія та зображення з насильством, сексуальна експлуатація дітей в туризмі, торгівля дітьми з сексуальними цілями.

2. Правова база і підзвітність.

3. Інтегровані міжсекторальні політики.

4. Корпоративна соціальна відповідальність.

5. Стратегії для міжнародної кооперації (ЕСРАТ Internat. Report. 2008).

На цьому Конгресі від громадських організацій України активно працювали Ла Страда – Україна та діти-лідери з ГО «Школа Рівних Можливостей».

Так як сексуальне насильство включає в себе сексуальну експлуатацію (проституція, порнографія), боротьба з сексуальним насильством у будь-якому його прояві є важливою роботою. У листопаді 2009 р. Комітет міністрів Ради Європи (47 держав-членів) ухвалив рекомендацію, яка містить керівні принципи для розробки національних стратегій із захисту дітей від насильства. Рада Європи втілювала кілька кампаній, спрямованих на захист дітей від сексуального насильства. Одна з таких кампаній «Один з п'яти» (тому, що за даними Ради Європи, одна з п'яти дітей стає жертвою сексуального насильства) випустила навчально-профілактичні матеріали, такі як «Кіко та рука», Правила дитини «Тут мене не торкайся». В даних матеріалах дітей вчать, що

«твоє тіло належить тобі»; вчать про пристойні та недоречні доторкання; про хороші та погані секрети; про обов'язки дорослих захищати дітей; про довіру, злочинців, допомогу (Навчіть свою дитину).

В Україні наразі існує мережа громадських організацій, діяльність яких спрямована на боротьбу з сексуальним насильством щодо дітей, яке виявляється в комерційній сексуальній експлуатації дітей, у залученні дітей в порнографію, сексуальним насильством в сім'ях та дитячих закладах. Всеукраїнська мережа протидії КСЕД (комерційній сексуальній експлуатації дітей), в яку входили 22 неурядові організації: Громадський рух «Віра. Надія. Любов», Благодійний Фонд «Рокада», Всеукраїнська громадська організація «Служба захисту дітей», ГО «Ла Страда Україна», ГО «Школа Рівних Можливостей», Інформаційно-консультативний жіночий центр, Український Фонд «Благополуччя дітей» та інші громадські об'єднання, які, на жаль, знаходяться на окупованих територіях: Херсонська область, Херсон, Крим, Донецька область.

1. Громадська організація «Школа Рівних Можливостей» (ШРМ), яка почала діяльність у 2000 році, залучаючи до своїх проєктів молодь та дітей, у 2004 р. почала профілактичну та адвокатську роботу в різних регіонах України. Робота ведеться у двох основних напрямках: лобіювання прийняття необхідних законів та програм, експерти у роботі громадських рад, з депутатами тощо; просвітницька та превентивна робота з дітьми та молоддю. Основні цільові групи: шкільна та студентська молодь; викладачі навчальних закладів; державні службовці, представники влади. Основні напрями діяльності в наші дні є: утвердження гендерної рівності; захист прав дитини; попередження і подолання всіх форм насильства та дискримінації; попередження торгівлі людьми; протидія комерційній і сексуальній експлуатації дітей; безпека дітей в мережі Інтернет; адаптація дітей з особливими потребами у суспільстві; захист жінок і дітей – вимушених переселенців; сприяння утвердженню здорового способу життя дітей, молоді (Інтерв'ю з Конченковою Іриною, Виконавчим директором ГО «Школа Рівних Можливостей», 16.03.2023).

Формами роботи ШРМ є: тренінгова діяльність; громадський моніторинг; кампанії адво-

кації та лобіювання; інформаційні кампанії із застосуванням інноваційних та АРТ-технологій; участь у мережах; Гендерний інтерактивний театр; Форум-театр; Гендерна обсерваторія. Діти беруть участь у розробці та постановці інтерактивних театралізованих вистав (публіцистичних, пластико-хореографічних, драматичних, гумористичних, форум-театру). На базі навчальних закладів функціонують драматичні гуртки, де діти створюють вистави на соціальну проблематику і показують їх в своїй та інших школах (Захист дітей, 2015).

Експерти організації довели ефективність цих технологій у соціальній роботі, а також у залученні великої кількості молоді до участі у масових заходах. Організація першою почала впровадження в Україні методики форум-театру та дослідження її ефективності. Ця методика прийшла в Україну завдяки Британській Раді та апробована Школою Рівних Можливостей на різних соціальних групах, включаючи проведення форум-театрів у колоніях для неповнолітніх, у закладах професійно-технічної освіти, інтернатних закладах. Такий вид театру дає змогу охопити просвітницькою роботою багатотисячні аудиторії: актуалізувати гостру соціальну проблему за допомогою яскравих образів, зацікавлених глядачів, які можуть висловити свою власну позицію щодо найболючіших тем. Багато акцій та заходів було присвячено саме запобіганню та протидії сексуальній експлуатації дітей: Марш по Хрещатику, який закінчився флеш-мобом «Не продавайся!», театральні постановки про сексуальне насильство вдома, форум-театр (Інтерв'ю з Конченковою І., 2023).

Громадська організація «Ла Страда Україна» кілька років очолювала Українську мережу протидії сексуальній експлуатації дітей і багато працювала для захисту прав дітей від сексуального насильства та експлуатації: організувала тренінги для інших ГО, поліції, судів та соціальних працівників. В цій організації працює два телефони гарячої лінії: Національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації та Гаряча лінія для дітей та молоді. На обидві гарячі лінії, як засвідчила директорка цих телефонних ліній Альона Кривуляк, під час інтерв'ю, поступали та поступають повідомлення про сексуальне насильство над дітьми.

Але під час війни збільшилась кількість повідомлень про сексуальне насильство над неповнолітніми з боку російських окупантів, все більше поступає дзвінків з випадками згвалтувань, і часто це є діти, або випадки, коли діти були свідками, що теж є формою сексуального насильства і вони потребують психологічної реабілітації.

Окремо необхідно відзначити роботу Благодійного фонду «Благополуччя дітей», який вже багато років займається проблемами дітей та насильством щодо них. Місія Фонду - збагачувати фахівців і родини новітніми знаннями та практиками, щоб разом підготувати дітей до самостійного життя й убезпечити їх від безправ'я, насильства та ризикованої поведінки. В даний час ця організація виконує проекти: «Рання профілактика торгівлі людьми та експлуатації серед дітей віком 6–13 років», «Програма попередження сексуального насильства над дітьми дошкільного віку», «Розширення можливостей правоохоронних органів у подоланні насильства щодо дітей в Інтернеті» (Благополуччя дітей. Фонд). Український Фонд «Благополуччя дітей» одним з перших почав розробляти методичні матеріали з тематики профілактики сексуального насильства над дітьми і в 2009 р. випустив інформаційно-методичний посібник «Впровадження пілотної моделі структурної профілактики насильства щодо дітей» (Впровадження, 2009).

В Одеській області активною громадською організацією є громадський рух «Віра. Надія. Любов», який працює з 1996 р. Організація очолює Українську мережу протидії комерційній сексуальній експлуатації дітей. В організації працюють юристи, психологи, соціальні працівники, медики і волонтери. Акцент в діяльності організації ставиться на профілактичній роботі з дітьми та молоддю, які практикують ризиковані форми поведінки, проживають в умовах вулиці, учні ЗПТО, студенти закладів вищої освіти. В своїй роботі організація використовує методи, які цікаві певній цільовій групі: тренінги, театральні дійства (в організації є театральна молодіжна мобільна студія «Контакт»), сценарії для якої пишуть самі діти. Організація працює не лише в сфері профілактики, але й реабілітації, бо має свій центр «Софія», де фахівці займаються реабілітацією дівчат та молодих жінок - жертвами сексуальної експлуатації, а саме торгівлі людьми та втягнення в проституцію.

Це специфічний вид роботи, бо контакт з жертвами сексуальної експлуатації характеризується складністю, викликаною страхом жертв, низькою самооцінкою та недовірою. Робота з жертвами сексуального насильства потребує з боку уповноважених осіб усвідомлення та спеціальної кваліфікації в здійсненні своєї діяльності. Також на базі організації працює гаряча лінія з протидії домашньому насильству, куди звертаються також діти та підлітки і яка виявляє випадки сексуального насильства (Інтерв'ю з Головою правління ГР «Віра. Надія. Любов» Семікоп Тетяною, 17.03.2023).

Завдяки зусиллям ГР «Віра. Надія. Любов», ГО «Ла Страда-Україна» та Фонду «Благополуччя дітей» в Україні були відкриті перші дружні до дитини «Зелені кімнати» для опитування дітей-жертв або дітей-свідків сексуального насильства, з метою проведення опитування (допитів) дітей, які є учасниками в кримінальних справах, в умовах, що мінімізують повторну травматизацію психіки дитини (Конвенція № 201). «Зелені кімнати» на початку ХХ ст. були новим явищем для України, але показали свою необхідність та ефективність у захисті прав дитини, особливо, коли це стосується сексуального насильства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Робота з профілактики сексуального насильства над дітьми та підлітками є і буде дуже важливою як на профілактичному, так і на рівні виявлення та реабілітації. Громадські організації, як міжнародні, так і українські є важливим елементом в українському соціумі у цій роботі, їх діяльність та роль є неоціненними вкладом в протидію сексуальному насильству стосовно дітей. Досвід різних країн є важливим і необхідно користуватись набутими знаннями та обмінюватись ними. Добре, що в Україні є спеціалізована мережа, але, нажаль, вона наразі не є активною. Держава має допомогти активізувати діяльність громадських організацій та даної мережі, приєднавши до діяльності Міністерство соціальної політики та Міністерство освіти та науки. Міжнародні організації мають звернути увагу на ситуацію в Україні з дітьми, які стали або стають жертвами сексуального насильства саме під час війни і допомагати в реабілітації та подальшій адаптації у нормальне життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дитячий секс-туризм в Україні: спроба ситуаційного аналізу / авт. кол.: І. Бандурка, Н. Бочкор, М. Євсюкова та ін. Київ : Свої люди, 2012. 78 с.
2. Діяльність. *Благополуччя дітей : Український Фонд*. URL: <https://childfund.org.ua/diialnist?start=10> (дата звернення: 13.03.2023).
3. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти : навч.-метод. посіб. / В. Л. Андрєнкова, В. В. Байдик, Т. В. Войцях, О. А. Калашник та ін. Київ : Нічога С.О. 2020. 196 с.
4. Захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства / Ковальчук Л. *Конференція ЄС та РЄ «Проект зі зміцнення і утвердження прав жінок і дітей»* / ред. Єва Янішевич. Варшава, 2015. 82 с.
5. Зимінець Н. В., Малієнко Ю. М., Цюман Т. П. Впровадження пілотної моделі структурної профілактики насильства щодо дітей : інформаційно-методичні матеріали / за заг.ред. І. Д.Зверєвої. Київ, 2009. 64 с.
6. Конвенція Ради Європи № 201 «Про захист дітей проти сексуальної експлуатації та сексуального розбещення». *База даних «Законодавство України»*.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text (дата звернення: 13.03.2023).
7. Навчіть свою дитину правилу «Тут мене не торкайся». *Council of Europe*.URLhttps://childfund.org.ua/Uploads/Files/campaing_materials/broshura_Kiko_for_parents.pdf (дата звернення: 13.03.2023).
8. Насильство щодо дітей в Україні. Всеукраїнське опитування громадської думки / за заг. ред.: С. Павлишин, Т. Журавель. Київ : СТ-ДРУК, 2015. 132 с.
9. Петрочко Ж. В. Проблема жорстокого поводження з дітьми: визначення та класифікація понять. *Наукові записки*. 2004. Вип. 56: Педагогічні та історичні науки. С. 135–141.
10. Уразливість дітей щодо комерційної сексуальної експлуатації в Україні / ЕКПАТ, Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, Українського ін-т соціологічних досліджень. Київ, 2003. 65 с.
11. ECPAT 25 years: Rallying the World to End Child Sexual Exploitation. 2015. 168 p. URL: https://www.ecpat.org/wp-content/uploads/2022/05/ECPAT-25-Years_FINAL.pdf (accessed: 13.03.2023).
12. ECPAT International Report of the World Congress III against Sexual Exploitation of Children & Adolescent. 2008. 152 p. URL: http://ecpat.lu/wp-content/uploads/2008/10/rapport_wc3.pdf (accessed: 13.03.2023).
13. Our History. *ECPAT Child Alert*. URL: <https://www.ecpat.org.nz/our-history> (accessed: 13.03.2023).
14. The World to End Child Sexual Exploitation. 2015. 168 p. URL: <https://www.ecpat.org.nz/our-history> (accessed: 13.03.2023).
15. Regional overview on Child Sexual Abuse Images through the Use of Information and Communication Technologies. ECPAT International. 2008.

REFERENCES:

1. Bandurka I., Bochkor N., Yevsiukova M. (2012). *Dytiachyi seks-turyzm v Ukraini: sprobа sytuatsiinoho analizu. [Child Sex Tourism in Ukraine: an attempt of situational analysis]*. Kyiv : Svoi liudy. [In Ukrainian]
2. Diialnist. Blahopoluchchia ditei. Ukrainyskyi Fond. [Activity. Ukrainian Well-Being Found]. <https://childfund.org.ua/diialnist?start=10> [In Ukrainian]
3. Andrieyenkova V.L., Baidyk V.V., Voitsiakh T.V., Kalashnyk O.A. et al. (2020). *Zapobihannia ta protydyia proiavam nasylstva: diialnist zakladiv osvity. Navchalno-metodychnyi posibnyk. [Prevention and countermeasures against manifestations of violence: activities of educational institutions. Educational and methodological manual]*. Kyiv: FOP Nichoha S.O. [In Ukrainian]
4. Kovalchuk L. (2015). *Zakhyst ditei vid seksualnoi ekspluatatsii ta seksualnoho nasylstva. [Protection of children from sexual exploitation and sexual violence]*. *Konferentsiia EU ta CoU «Proekt zi zmitsnennia i utverdzhennia prav zhinok i ditei»*. – EU and Council Europe Conference “Project on strengthening and affirming the rights of women and children”. Warsaw. [in Ukrainian]
5. Zymynets N., Maliienko Yu., Tsiuman T. / Zvierieva (Eds.) (2009). *Vprovadzhennta pilotnoi modeli struktturnoi profilaktyky nasylstva shchodo ditei. Informatsiino- metodychni materialy [Implementation of a pilot model of structural prevention of violence against children: informational and methodological materials]*. Kyiv.[in Ukrainian]
6. Konventsiia Rady Yevropy № 201 «Pro zakhyst ditei proty seksualnoi ekspluatatsii ta seksualnoho rozbeshchennia [Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse] . Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Te [In Ukrainian]
7. Navchit svoiu dytynu pravylu «Tut mene ne torkaisia» [Teach your child the rule "Don't touch me here"]. Retrieved from https://childfund.org.ua/Uploads/Files/campaing_materials/broshura_Kiko_for_parents.pdf [In Ukrainian]
8. Pavlyshyna S., Zhuravel T. (Eds.) (2015). *Nasylstvo shchodo ditei v Ukraini. Vseukrainske opytuvannia hromadskoi dumky [Violence against children in Ukraine. All-Ukrainian survey of public opinion]*. Kyiv: St-Druk. [In Ukrainian]
9. Petrochko Zh.V. (2004). *Problema zhorstokoho povodzhennia z ditmy: vyznachennia ta klasyfikatsiia poniat. [The*

problem of child abuse: definition and classification of concepts]. Dragomanov National Pedagogical university. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury. [In Ukrainian]

10. *Urazlyvist ditei shchodo komertsii noi seksualnoi ekspluatatsii v Ukraini* (2003) [*Vulnerability of Children to Commercial sexual Exploitation in Ukraine*]. ECPAT, State Institute of Family and Youth Problems, Ukrainian Institute of Sociological Research. – Kyiv. [In Ukrainian]

11. ECPAT 25 years: Rallying the World to End Child Sexual Exploitation. 2015. URL: https://www.ecpat.org/wp-content/uploads/2022/05/ECPAT-25-Years_FINAL.pdf (accessed: 13.03.2023).

12. ECPAT International Report of the World Congress III against Sexual Exploitation of Children & Adolescent. (2008). URL: http://ecpat.lu/wp-content/uploads/2008/10/rapport_wc3.pdf (accessed: 13.03.2023).

13. Our History. *ECPAT Child Alert*. URL: <https://www.ecpat.org.nz/our-history> (accessed: 13.03.2023).

14. The World to End Child Sexual Exploitation. 2015. URL: <https://www.ecpat.org.nz/our-history> (accessed: 13.03.2023).

15. Regional overview on Child Sexual Abuse Images through the Use of Information and Communication Technologies. ECPAT International. 2008.